

Afgesloten fitnessstoestellen in een park tijdens de eerste lockdown, zondag 29 maart 2020

Auteurs: Bert van de Wiel, Derk Jan Stobbelaar, Michael Steeghs | Beeld: Bert van de Wiel

ONZE VERANDERENDE KIJK OP DE NATUUR ALS GEVOLG VAN DE COVID-19-EPIDEMIE

De natuur als toevluchtsoord

Een jaar geleden, op 13 maart 2020, begon de eerste lockdown, die naar verwachting in enkele weken de COVID-19-epidemie zou beteugelen. Inmiddels zijn we een jaar verder en de epidemie is er nog. In het afgelopen jaar zijn op allerlei gebieden in de samenleving ingrijpende veranderingen opgetreden, veranderingen waarvan een deel blijvend lijkt te zijn. Ook onze kijk op de natuur is ingrijpend veranderd, net als onze beleving en gebruik van de natuur. Aan Hogeschool Van Hall Larenstein hebben studenten onderzoek gedaan naar de relatie tussen natuur en gezondheid tijdens de eerste maanden van de epidemie. De resultaten geven inzicht in de veranderende rol van de natuur in ons dagelijks leven en de effecten daarvan op onze gezondheid op de korte en langere termijn.

Deze uitgave van
Groen is onderdeel van het
KCNL project Natuurbetrok-
kenheid van het lectoraat
Duurzaam
Landschapsbeheer

Eind december 2019 belandden enkele tientallen inwoners van de Chinese stad Wuhan met een ernstige longaandoening in het ziekenhuis. De meeste patiënten hadden als bezoeker of verkoper de Huanan Seafood Market bezocht, die als mogelijke locatie van besmetting op 1 januari 2020 werd gesloten. Begin januari van dat jaar brachten Chinese wetenschappers het genoom van de ziekteverwekker in kaart: het ging om een nieuw coronavirus, verwant aan het SARS-virus. Het virus verspreidde zich snel over de wereld. De eerste besmetting in Europa werd op 27 januari vorig jaar vastgesteld in Duitsland. Eind februari raakte in Noord-Italië de medische zorg overbelast, patiënten overleden in ziekenhuizen zonder dat aan hen medische behandeling kon worden geboden. Op 23 februari werd in een deel van Noord-Italië een lockdown ingesteld. In Nederland werd op 27 februari een eerste besmetting vastgesteld en ook hier volgde een lockdown, die op vrijdag 13 maart begon.

Positieve effecten van de eerste lockdown

De maatregelen van de eerste lockdown hadden een onbedoeld positief effect op natuur, milieu en gezondheid. Veel werknemers gingen thuis werken waardoor woon-werkverkeer enorm afnam. De dagelijkse files verdwenen en in steden en langs snelwegen verminderden luchtverontreiniging en verkeerslawaai sterk⁰¹. Satellietwaarnemingen lieten zien hoe door een sterke vermindering van wegverkeer, vliegverkeer, scheepvaart en industriële activiteiten emissies van broeikasgassen wereldwijd snel afnamen. Het KNMI berichtte dat in maart de concentraties van NO₂ boven Milaan en boven steden in China met 40 tot 60 procent was gedaald⁰². Het Internationaal Energie Agentschap (IEA) stelde

De Weesperstraat in Amsterdam, normaliter een van de drukste verkeersaders van de stad, op 14 maart 2020, de tweede dag van de eerste lockdown

in april vast dat energieverbruik en uitstoot van broeikasgassen waren gedaald en sprak de verwachting uit dat emissies van broeikasgassen in 2020 met ongeveer 8 procent zouden dalen. Het Global Footprint Network berekende dat lockdowns in het voorjaar van 2020 wereldwijd hebben geleid tot een afname van 9,3 procent van de ecologische footprint van de wereldbevolking⁰³. Door afname van scheepvaartverkeer verminderde lawaai onder water, wat walvissen hielp om beter te communiceren⁰⁴. Een vergelijkbaar effect werd waargenomen in onderzoek naar zangvogels: door een vermindering van verkeerslawaai tijdens de lockdown waren de vogels in staat om met meer gevarieerde zang over grotere afstand te communiceren⁰⁵. Kortom: in veel opzichten waren de pandemie en de daaropvolgende maatregelen een zegen voor natuur, milieu en het welbevinden van mensen en dieren.

De eerste lockdown leidde tot een toegenomen bezoek aan de natuur. Deels gebeurde dit omdat de natuur toegankelijk was, in tegenstelling tot de vele plekken die waren gesloten. Natuurbeherende organisaties hadden moeite om al die bezoekers veiligheid te bieden en de natuur te beschermen tegen de stroom bezoekers. Zo leidde de lockdown tot twee tegenstrijdige boodschappen: “blijf thuis”, want we moeten elkaar niet besmetten, en “ga de natuur in want dat is gezond”. In eerste instantie zorgde dit ervoor dat natuurbeschermers in verwarring raakten; sommigen riepen de mensen op thuis te blijven, anderen zeiden dat met inachtneming van de regels mensen welkom waren. Na verloop van tijd keerde de consensus over het gebruik van natuur onder beheerders weer terug: je bent van harte welkom als je je aan de regels houdt⁰⁶. Het toegenomen gebruik van de natuur had

Twee vriendinnen in een park tijdens de eerste lockdown. 'We spreken nu af in dit park in plaats van in een café. We wonen hier vlakbij, maar kwamen eigenlijk nooit in dit park. Dit voorjaar hebben we het park helemaal groen zien worden, prachtig!'

ondanks de drukte een positief effect op de gezondheid van de bezoekers. Uit onderzoek van de leerstoel Zorg en Natuurlijke Leefomgeving van de Universiteit Antwerpen bleek dat mensen tijdens de eerste lockdown massaal de natuur opzochten en dat ze zich na een bezoek aan de natuur fitter, positiever, meer ontspannen, minder angstig en gelukkiger voelden⁰⁷.

Natuur en gezondheid in tijden van corona

In deze context ging op maandag 20 april het onderwijs-/onderzoeksprogramma "Natuur en gezondheid in tijden van corona" van start binnen de specialisatie "Mens en natuur" van Hogeschool Van Hall Larenstein.

Deelnemers waren 24 derdejaars hbo-studenten, van wie 15 studenten van Mens & Natuur en 9 studenten van andere specialisaties en opleidingen. In het programma deden de studenten in twee- of drietallen onderzoek naar de invloed van natuur op gezondheid in de actuele situatie van de COVID-19-epidemie. De 10 studententeams bepaalden zelf hun onderzoeksonderwerp en bijbehorende onderzoeksvragen. Het onderzoeksproces werd ondersteund door hoor- en werkcolleges, screencasts en spreekuren op het gebied van onderzoeksopzet, dataverzamelingstechnieken, kwantitatieve en kwalitatieve analyse en het schrijven van een onderzoeksrapport inclusief adviezen en aanbevelingen.

In deze special van *Vakblad Groen* doen 7 van de 10 studententeams verslag van hun onderzoek en bevindingen. Hun artikelen laten zien hoe waardevol de natuur tijdens een epidemie kan zijn. Het gaat daarbij zowel om de natuur in grote natuurgebieden als om natuur dicht bij huis: het stadspark, het buurtplantsoen, het balkon of het dakterras. Natuur biedt een veilige omgeving om te ontspannen, om te bewegen, om bekenden en onbekenden te ontmoeten, om frisse lucht in te ademen en om afstand te nemen, te relativeren en nieuwe energie te krijgen. Hierdoor kan natuur tijdens een epidemie een enorm belangrijke bijdrage leveren aan onze persoonlijke gezondheid en aan de volksgezondheid. Twee studententeams hebben hun onderzoek na de eerste golf voortgezet, wat interessante resultaten heeft opgeleverd ten aanzien van onze veranderende natuurbeleving in het jaar sinds het begin van de eerste lockdown. Verder wordt in diverse artikelen op basis van de onderzoeksresultaten vooruitgekeken naar mogelijke blijvende veranderingen van onze beleving van en houding ten opzichte van de natuur.

Voorbij corona: de kansen van de epidemie voor transities

De epidemie en de diverse positieve effecten van de maatregelen hebben laten zien hoe snel veranderingen in een crisissituatie kunnen optreden. Bijvoorbeeld, we weten al een paar decennia dat we dankzij het internet meer thuis kunnen werken en dat we daardoor files, luchtverontreiniging en CO₂-uitstoot kunnen verminderen. Toch kwam thuiswerken pas dankzij deze epidemie op grote schaal van de grond. Door dergelijke positieve effecten drong het besef door dat de epidemie unieke kansen biedt om diverse grote transitieopgaven aan te

Mobiele sportschool tijdens de eerste lockdown in een park

pakken. Op 12 april wezen 170 Nederlandse wetenschappers erop dat de coronacrisis veel kansen biedt voor transitie naar een meer duurzame samenleving [8]. In dezelfde lijn wees Rijksbouwmeester Floris van Alkemade op de kansen die de coronacrisis biedt voor combinaties van transitieopgaven: '[...] we zouden de huidige, unieke coronatijd waarin alles in beweging komt, moeten gebruiken door een aantal zaken aan elkaar te koppelen. De noodzakelijke veranderingen in de waterhuishouding en de ontwikkeling van nieuwe natuur kunnen bijvoorbeeld worden gekoppeld aan een verduurzaming van de voedselproductie' [9]. Met name de enorme budgetten die worden uitgetrokken voor economisch herstel bieden hier kansen. Een recente studie [10] laat zien dat gebruik van een beperkt deel van de huidige herstelbudgetten de opwarming van de aarde beperkt kan houden tot 1,5 graad Celsius, overeenkomstig het klimaatakkoord van Parijs. Op de kansen voor transitieprocessen gaat hoogleraar Jan Rotmans nader in een afsluitende bijdrage van deze special.

Ook ten aanzien van de natuur biedt de epidemie kansen om de bakens zo te verzetten dat de veranderingen in natuurbezoek en natuurbeleving blijvend zijn. Zoals groen in en om de woning verbeteren zodat het ook leuk wordt om daar te wandelen, te fietsen, te skeeleren of er gewoon te zijn. Of meer mogelijkheden om groen te recreëren buiten de natuurgebieden, bijvoorbeeld op schouwpaden van waterschappen, zoals onder andere de ANWB voorstelt. En in de natuurgebieden een slimme zonering bewerkstellingen: mensen richting minder drukke en kwetsbare natuur dirigeren door startpunten, looproutes, bezienswaardigheden en horeca zo te positioneren dat de drukte

gespreid wordt. Georganiseerde activiteiten zo veel mogelijk buiten de drukke uren plannen. De coronacrisis heeft de ontwikkeling versneld van apps die wijzen op drukte in de natuur. Dit pad kan verder ontwikkeld worden waardoor mensen meer gespreid in tijd en ruimte van de natuur kunnen genieten.

De coronacrisis heeft laten zien dat de veerkracht van de maatschappij sterk gebaat is

bij een uitgebreid netwerk van natuur om te verpozen, op te laden, te ontvluchten en gewoon te bewegen. Gemeenten hebben sterker dan voorheen kunnen zien dat groen ook belangrijke sociale functies heeft. Met deze constatering zouden in de toekomst gemeentelijke budgetten eenvoudiger doorgeschoven moeten kunnen worden naar groene infrastructuur. Ook voor de natuur geldt: *never waste a good crisis*.

Bronnen

- 01 | anwb.nl. (2020, 30 december). *Thuiswerken leidt tot 63% minder files* <https://www.anwb.nl/verkeer/nieuws/nederland/2020/december/thuiswerken-leidt-tot-63-procent-minder-files-in-2020>
- 02 | knmi.nl. (2020, 27 oktober). *Afname luchtverontreiniging tijdens eerste en tweede golf, wereldwijd* <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/afname-luchtvervuiling-tijdens-coronacrisis>
- 03 | overshoot.org. (2020, 17 augustus). *Delayed Earth Overshoot Day points to opportunities to build future in harmony with our finite planet*
- 04 | guardian.org. (2020, 27 april). *Silence is golden for whales as lockdown reduces ocean noise*. <https://www.theguardian.com/environment/2020/apr/27/silence-is-golden-for-whales-as-lockdown-reduces-ocean-noise-coronavirus>
- 05 | Derryberry, E. P., Phillips, J. N., Derryberry, G. E., Blum, M. J., & Luther, D. (2020). Singing in a silent spring: Birds respond to a half-century soundscape reversion during the COVID-19 shutdown. *Science*, 370(6516), 575-579.
- 06 | Tweel, M. van den. (2020, 14 november). *Drukke in de natuur vraagt om creatieve oplossingen*. Trouw <https://www.trouw.nl/opinie/drukke-in-de-natuur-vraagt-om-creatieve-oplossingen~b2a0aba5/>
- 07 | uantwerpen.be. (z.d.) *Het corona-natuuronderzoek* <https://www.uantwerpen.be/nl/leerstoelen/zorg-en-natuurlijke-leefomgeving/het-corona-natuuronderzoek/>
- 08 | trouw.nl. (2020, 11 april). *Manifest van 170 wetenschappers: het is een blunder als we niet groener uit de coronacrisis komen* <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/manifest-van-170-wetenschappers-het-is-een-blunder-als-we-niet-groener-uit-de-coronacrisis-komen~b12864df/>
- 09 | nrc.nl. (2020, 16 juni). *'We leven in buitengewoon revolutionaire tijden'* <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/16/we-leven-in-buitengewoon-revolutionaire-tijden-a4002907>
- 10 | Forster, P. M., Forster, H. I., Evans, M. J., Gidden, M. J., Jones, C. D., Keller, C. A., ... & Schleussner, C. F. (2020). *Current and future global climate impacts resulting from COVID-19*. *Nature Climate Change*, 10(10), 913-919.